

Надія Стеценко

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-9802-6529>*

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ГУМАНІСТИЧНИХ ВІДНОСИН ТА ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ

Анотація. В статті піднімаються проблеми формування гуманістичних цінностей у майбутніх логопедів в процесі здобуття ними освіти у педагогічному освітньому закладі. Робота логопеда є досить напруженою, емоційно виснажливою, вимагає відповідних вольових якостей, серед яких чільне місце займає гуманізм. Актуальність даної проблеми полягає ще й в тому, що майбутнім логопедам прийдеться працювати з дітьми, які є особливо чутливі та ранимі, мають свої специфічні відмінності від усіх інших дітей і основна увага логопеда повинна бути зосереджена на індивідуальному підході, а, крім того, він повинен тісно контактувати з психологом, дефектологом, психіатром, педагогом та іншими категоріями працівників для забезпечення успішного результату в роботі з такими дітьми. В процесі дослідницької діяльності нами було з'ясовано, що попит на логопедів та увага до підготовки майбутнього логопеда з кожним роком зростає, існує багато досліджень, присвячених цій тематиці, що стосується, в основному, навчального процесу: методики усунення мовленнєвих розладів, їх класифікації тощо. Багато уваги також приділяється дослідженню основ логопсихології, проте проблемі формування гуманістичних цінностей у самих логопедів, на наш погляд, приділяється недостатньо уваги. З метою отримання об'єктивної інформації про розуміння майбутніми логопедами суті гуманістичних цінностей, особливостей гуманного ставлення до дітей з порушенням мовлення та самооцінки сформованості наявних особистісних гуманістичних цінностей, нами було проведено дослідження, яке виявило, що у майбутніх логопедів недостатньо сформовані гуманістичні цінності: спілкування з дітьми вони обмежують рамками робочого часу, часто не вистачає витримки, стриманості та терпіння в роботі з дітьми тощо. Дослідження стану сформованості гуманістичних відносин та цінностей у майбутніх логопедів дає змогу удосконалити процес їх підготовки у закладі вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: гуманістичні цінності, гуманні стосунки, людяність, толерантність, підготовка логопедів, заклад вищої освіти.

Nadia Stetsenko

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Docent, Docent of the Department of Pedagogy
and Educational Management, Uman, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-9802-6529>*

STUDY OF THE STATE OF FORMATION OF HUMANISTIC RELATIONS AND VALUES IN FUTURE SPEECH THERAPISTS

Abstract. In the article, the author analyzes the problems of the formation of humanistic values in future speech therapists during their education in a pedagogical educational institution. The work of a speech therapist is quite intense, emotionally exhausting, and requires appropriate willpower, among which humanism occupies a prominent place. In addition, the relevance of this problem lies in the fact that future speech therapists will have to work with children who are extremely sensitive and vulnerable and have specific differences from all other children. The primary attention of the speech therapist should be focused on an individual approach. He must constantly be in contact with a psychologist, defectologist, psychiatrist, teacher, and other categories of workers to ensure a successful result in working with such children. In the process of research, the author found out that the demand for speech therapists and attention to the training of future speech therapists is growing every year, there are many studies devoted to this topic, which mainly concern the educational process: methods of eliminating speech disorders, their classification, etc. The author focuses on researching the basics of speech psychology, however, in our opinion, not enough attention is paid to the problem of the formation of humanistic values among speech therapists themselves. To obtain objective information about future speech therapists' understanding of the essence of humanistic values, the features of a humane attitude towards children with speech disorders, and self-assessment of the formation of existing personal humanistic values, we conducted a study. It revealed that future speech therapists do not have sufficiently formed humanistic values: they limit communication with children to working hours, they often lack endurance, restraint, and patience in working with children, etc. The study of the state of formation of humanistic relations and values among future speech therapists makes it possible to improve the process of their training in the institution of higher pedagogical education.

Keywords: humanistic values, humane relations, humanity, tolerance, training of speech therapists, institution of higher education.

Постановка проблеми. Реалізація завдань Нової української школи ставить перед закладами освіти створення нової системи виховання, у центрі якої має бути основна мета – формування гуманістичних цінностей особистості. У Законі України «Про освіту» у самому визначенні «інклюзивне навчання» закладений гуманістичний зміст: «це – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [9]. Діти з особливими потребами – це рівноправні члени демократичного суспільства, які потребують підтримки і мають рівні права з іншими членами суспільства.

На законодавчому рівні «держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти» [9]. Велика увага інклюзивному навчанню приділяється також у Законі України «Про повну загальну середню освіту» та Постанові Кабінету Міністрів України (КМУ) від 10.04.2019 р. № 530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» [7]. Відповідно до цих документів надання кваліфікованої психолого-педагогічної та медичної допомоги особам з особливими потребами має здійснюватися відповідними фахівцями, до яких відносяться логопеди. Разом з тим, майбутні фахівці покликані не лише вирішувати проблеми мовленнєвих розладів різної складності в дітей, а й володіти відповідними особистісними якостями, такими як доброта, чуйність, співчуття, толерантність, людяність тощо.

Інноваційні явища, пов'язані з реформуванням системи освіти в Україні, нові засади, на яких відбувається інклюзивне навчання та виховання дітей, потребують нових підходів до професійної діяльності логопеда і формування його особистісних якостей. Насамперед майбутній фахівець повинен бути носієм ціннісних орієнтацій, що передбачає формування гуманістичних цінностей та гуманістичної спрямованості як умови успішної професійної діяльності. Проблема формування гуманістичних цінностей стоїть особливо гостро у зв'язку з посиленням кваліфікаційних вимог до педагогічних працівників у сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі підготовки майбутніх логопедів та їх діяльності в умовах інклюзивної освіти присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: Л. Арнаутова, Н. Бабич, І. Дичківська, О. Мартинчук, Г. Мицик, Н. Пахомова, В. Пономаренко, Т. Сак, В. Тищенко, Н. Федорова, С. Цимбал-Слатвінська. Аналіз даних праць виявив, що дана проблема повністю не розкрита. Удосконалення потребують зміст,

форми та методи формування гуманістичних цінностей майбутнього логопеда, визначення педагогічних умов формування означеної проблеми та ін.

Мета статті - дослідження стану сформованості гуманістичних відносин та цінностей у майбутніх логопедів, визначення орієнтовних шляхів удосконалення практичної підготовки майбутніх логопедів.

Виклад основного матеріалу. З метою отримання об'єктивної інформації про стан сформованості гуманістичних цінностей у майбутніх логопедів нами було проведене експериментальне дослідження серед студентів-бакалаврів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини на початку першого року їх навчання на бакалавраті.

Завдання дослідження полягало в тому, щоб отримати інформацію про розуміння майбутніми логопедами суті гуманістичних цінностей, визначити, як вони розуміють гуманізацію освіти, в чому полягають особливості гуманного ставлення логопеда до дітей з порушенням мовлення, якими якостями повинен володіти майбутній логопед для успішної професійної діяльності та як вони оцінюють сформованість наявних особистісних гуманістичних цінностей.

В експерименті брали участь студенти-бакалаври очної форми навчання, які навчаються за освітньо-професійною програмою першого рівня вищої освіти (бакалавр) зі спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка «Дошкільна освіта. Спеціальна освіта (логопедія)». Завдання склалися із 2-х частин: у першій студентам пропонувалися тестові завдання у закритій формі, у другій – завдання на власне визначення необхідних якостей, притаманних логопеду-гуманісту та самооцінку наявності даних якостей.

З метою виявлення розуміння майбутніми логопедами поняття «гуманізм» їм запропоновано було виділити найбільш характерну рису цього поняття. Відповіді на поставлене питання розподілилися так: 16,3 відсотків майбутніх логопедів вважає, що любов до людини є найважливішою характеристикою поняття «гуманізм»; 18,6 відсотків респондентів – справедливе, людяне ставлення до людей та стільки ж відсотків «ставлення до людей, пройняте чуйністю та розумінням»; варіант відповіді «добре ставлення один до одного» вибрали 13,9 відсотків майбутніх фахівців; ввічливість, доброзичливість – 9,3 відсотки; толерантність, терпимість, милосердя – 16,3 відсотків; жертвування своїми інтересами заради інших людей – 7,0 відсотків респондентів. Результати відповідей на поставлене питання представлені на діаграмі 1.

Варіанти відповідей розподілилися майже рівномірно, окрім тих 7 відсотків респондентів, які ідентифікують поняття «гуманізм» та «альтруїзм» і 9,3% відсотків, які ввічливість і доброзичливість сприймають, як гуманістичне відношення до людей. Очевидно, що майбутнім логопедам необхідно поповнити свої знання щодо розуміння гуманістичних цінностей та організувати відповідні види діяльності, які їм дали б змогу проявити їх. Окремі студенти приводили свій варіант відповідей і вказували на те, що всі варіанти відповідей характеризують поняття «гуманізм».

Питання «Що розуміють під гуманізацією освіти?» спрямоване було на те, щоб визначити, наскільки студенти ознайомлені з стратегічними підходами щодо гуманізації освітньої галузі (діаграма 2).

З'ясувалося: четверта частина майбутніх логопедів вважають, що гуманізація освіти полягає в тому, щоб надавати право всім здобувачам освіти безкоштовно навчатися (7 %) та надання рівних прав у здобутті освіти, в тому числі і дітям з особливими освітніми потребами (18,6 %). П'ята частина (20,9 %) респондентів гуманізацію освіти вбачає в особистісно орієнтованому підході, спрямованого на розвиток учня, який має особливі освітні потреби в процесі здобуття освіти; 16,3 % – у врахуванні індивідуальних особливостей

здобувачів освіти в процесі опанування освітньою програмою. 13,9 % майбутніх логопедів сплутали поняття «гуманізація» і «гуманітаризація» або об'єднали ці два поняття, вказавши, що гуманізація освіти полягає у вивченні гуманітарних дисциплін з метою прищеплення моральних якостей особистості. Безумовно, що вивчення цих дисциплін сприятиме формуванню гуманістичних цінностей особистості, але загалом правильно дали відповідь на поставлене питання 23,3 % респондентів.

Питання «В чому, на Ваш погляд, полягає гуманне відношення до дітей з порушенням мовлення?» мало на меті виявити, наскільки майбутні логопеди розуміють особливості роботи з дітьми із порушенням мовлення та на яких засадах будуватимуть гуманістичні стосунки із такими дітьми. Результати представлені діаграмою 3.

Результати опитування вказують на те, що значна частина майбутніх логопедів правильно розуміють суть гуманного ставлення до дітей з порушенням мовлення: 23,3 % респондентів на перший план виносять розуміння, терпимість і прагнення допомогти дитині, яка потребує мовленнєвої корекції; варіант доброти і толерантного ставлення до прояву недоліків у мовленні вибрали 18,6 % респондентів. Більше чверті (25,6%) студентів-бакалаврів вважають, що ставлення до дитини, як до рівноправної собі, налагодження партнерських взаємостосунків – запорука гуманних відносин. Альтруїстами виявилися 16,3 % майбутніх логопедів, які прагнуть надавати допомогу дітям із порушенням мовлення у будь-який час, проявляючи милосердя, розуміння та чуйність. Разом з тим, серед респондентів виявилася лише невелика частина (9,3 %), які вважають, що систематичне заохочення і похвала за успіхи сприятимуть встановленню гуманного відношення. Слід відмітити, що були і інші варіанти відповідей на поставлене питання, наприклад: всі чотири варіанти відповідей найбільш повно розкривають гуманне відношення до дітей з порушенням мовлення. Окремі студенти доповнили свої відповіді такими якостями, як чуйність, уважність, тактовність, безкорисливість.

Наступне питання передбачало виявлення вміння майбутніх логопедів встановлювати залежність між гуманним ставленням до дітей з порушенням мовлення і їх успіхами у навчанні (діаграма 4).

За результатами анкетування 30,2 % студентів справедливо вважають, що гуманні стосунки сприяють підвищенню рівня навчальних досягнень дітей з порушенням мовлення. 16,3 % майбутніх логопедів стверджують, що успіхи у навчанні залежать від гуманного ставлення до дітей з особливими потребами, але у незначній мірі, «оскільки на процес розвитку особистості дитини, крім логопеда, ще впливає середовище і спадковість, тому відкоригувати мовлення у дитини логопед може, але його можливості обмежені, якщо це стосується навчального процесу». Такий же відсоток (16,3 %) майбутніх фахівців наголошують на тому, що гуманні стосунки сприяють формуванню позитивних якостей дитини, але залежності між якостями дитини і її успіхами у навчанні не вбачають, хоча на питання про взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку особистості дають правильні відповіді, як от: «... якщо у дитини вироблена сила волі, виховане почуття обов'язку і відповідальності, то вона навчатиметься більш успішно». Трохи дивним виявилось, що четверта частина респондентів (25,6 %) переконані, що успіхи дитини із порушенням мовлення залежать від психологічної сумісності логопеда і дитини. У бесіді виявилось, що на таку думку їх нашттовхнула прочитана напередодні тема з психології, на якій розглядалася психологічна сумісність учнів класу і роль вчителя у створенні психологічного клімату в колективі учнів. Очевидно прочитані теми з психології вплинули і на варіант відповіді 25,6 % майбутніх логопедів, які переконані, що успіхи у навчанні дітей з порушеннями мовлення залежать від природних задатків дитини.

Метою питання «Чи може логопед у стосунках з дитиною з особливими освітніми потребами робити їй зауваження, проявляти суворість під час виправлення вад мовлення?» було виявлення розуміння майбутніми фахівцями застосування традиційних методів навчання і виховання, з якими

вони ознайомилися в курсі вивчення педагогіки. Результати анкетування представлені діаграмою 5.

Як видно із діаграми, майже половина майбутніх логопедів притримується думки про те, що не потрібно виділяти дитину із особливими освітніми потребами серед однолітків, вона повинна розуміти, що має такі ж самі права і обов'язки, як і інші діти (23,3%), тому до такої дитини повинні застосовуватися ті ж самі методи впливу, що і до дітей, які не мають вад у мовленні (25,6%). Деякі студенти додали, що виділення дітей з порушенням мовлення серед однолітків може їх образити або спонукати до випрошування оцінок, «давати» на жалість. 18,6 % респондентів вважають, що можна проявляти суворість та робити зауваження дітям з ООП, але тоді, коли логопед переконаний, що дитина не докладає зусиль, щоб виконати завдання, з якими може справитися при допомозі логопеда, проявляє неухважність, відволікається, просто лінується. 20,9% майбутніх фахівців заявили, що зауваження дітям з порушенням мовлення необхідно робити у легкій формі. На уточнення, що вони вважають легкою формою, частина студентів відповіли, що необхідно підходити до цієї проблеми дуже тактовно, користуватися такими непрямими вимогами, як порада, прохання або побажання; інші респонденти з цієї категорії схилилися до того, щоб дітям з особливими освітніми потребами більше роз'яснювали, пояснювали і переконували в значимості виконуваного завдання і створювали ситуацію успіху. Про шкідливість зауважень та виявлення суворості до дітей з особливими освітніми потребами заявили 11,6 %, мотивуючи це тим, що часто порушення мовлення у дітей трапляється в результаті стресових ситуацій та застосування до них методів покарання.

Питання «Чи обмежується, на Вашу думку, робота логопеда з дітьми з особливими освітніми потребами лише рамками визначеного часу?» ставилося з метою з'ясувати, наскільки майбутні фахівці захоплені майбутньою професією, чи є їх вибір покликанням. Результати відповідей представлені на діаграмі 6.

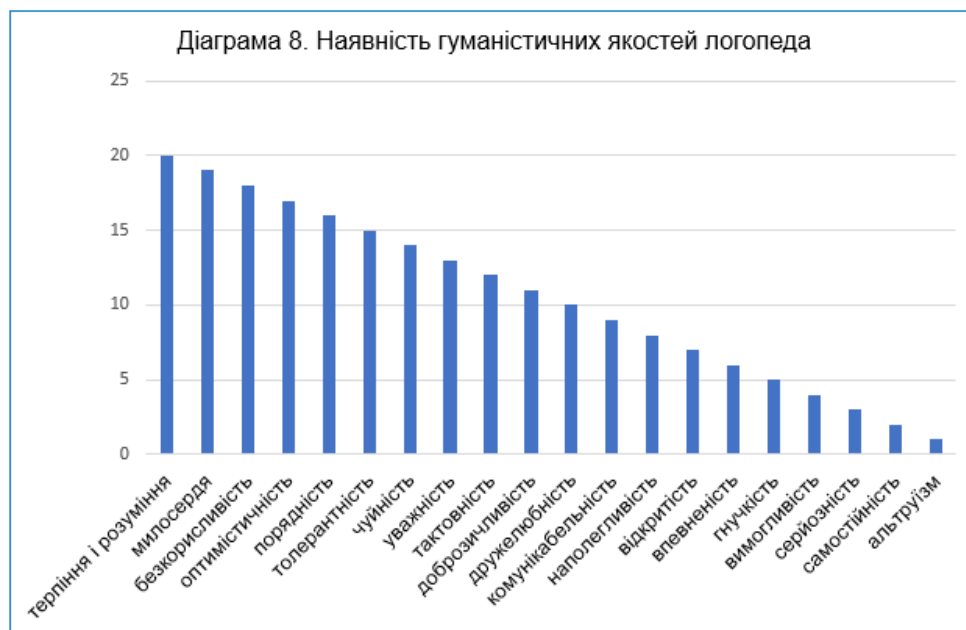
Аналіз варіантів відповідей респондентів свідчать про те, що третина майбутніх логопедів вважають дитину найвищою цінністю, а фахівця людиною, яка не повинна рахуватися з власним часом і завжди прийти на допомогу дитині з особливими освітніми потребами: 20,9 % стверджують, що коли дитина потребує допомоги, то логопед повинен надати її поза рамками занять; 9,3 % переконані, що справжній фахівець повинен відчувати душу дитини і не рахуватися з часом, якщо це дасть змогу дитині позбутися своєї вади. 18,6 % студентів вважають, що витратити свій час логопед може лише в крайньому випадку, коли його втручання попередить загрозу здоров'ю дитині з особливими освітніми потребами. Більше половини (51,2%) майбутніх педагогів не погоджуються витратити час, який їм не буде оплачуватися на роботу з дітьми, що мають особливі потреби. Вони вважають, що професія логопеда така ж сама професія, як і всі інші, тому їх робота повинна обмежуватися лише рамками оплачуваних годин. Окремі студенти додали, що все залежить від конкретних умов, в яких відбувається неформальна взаємодія логопеда і дитини з порушенням мовлення.

Крім питань анкети, майбутнім логопедам було запропоновано оцінити за 5-ти бальною шкалою свою витримку, стриманість та терплячість із дітьми з особливими освітніми потребами. Результати представлені на діаграмі 7.

У цьому завданні, яке стосувалося визначення рівня наявності важливої якості, яка має бути притаманна логопеду, майбутні фахівці схилиються до думки, що їх витримка, стриманість та терплячість бажають бути кращими. Більшість респондентів (44,3%) зупинилися на середньому рівні. Про рівень трохи вище середнього заявили 23,3 % респондентів. Впевненими в своїх високих якостях виявилися 13,9 % студентів, які вважають, що без таких якостей не лише логопеду, а й взагалі педагогу «немає чого робити у закладі освіти». Така ж кількість відсотків (13,9%) майбутніх логопедів оцінили власні витримку, стриманість та терплячість нижче середнього рівня, оскільки не дуже впевнені, що вони їм не зрадять, коли прийдеться працювати в умовах «постійного тиску з боку батьків, адміністрації, а результати не завжди можуть бути успішними». 2 студенти (4,6%) вказали на низький рівень виявлення у себе зазначених рис, але переконані, що протягом навчання у педагогічному університеті постараються виробити ці риси і «вже почали працювати над собою».

Наступним завданням для майбутніх логопедів запропоновано було розташувати у порядку спадання гуманістичні якості, якими повинен володіти логопед-гуманіст. Результати представлені діаграмою 8.

Як свідчать результати діаграми, майбутні логопеди перші чотири значні риси у рейтингу відводять терпінню (відсутність ненависті гніву або люті в роботі з дітьми з ООП), розумінню, як процесу проникнення в сприйняття дитини з порушенням мовлення з метою виявити і розділити її почуття і думки; милосердю, як діяльному прагненню допомогти кожній дитині, яка має вади мовлення і потребує допомоги, безкорисливості, як здатності приносити добро й користь дітям з ООП, не очікуючи в замін особистої вигоди.

Оптимістичність і порядність є наступними у рейтингу, очевидно через те, що майбутні фахівці вважають, що логопед має бути переконаний в успіху дитини, якій він надає допомогу. Толерантність, чуйність, уважність, тактовність, доброзичливість і дружелюбність мають безпосереднє відношення до гуманістичних цінностей і, по суті, складають систему цих цінностей. Разом з тим, майбутні логопеди переконані, що така якість, як комунікабельність є вкрай необхідною для успішної роботи з дітьми, які мають вади мовлення, хоча безпосередньо не визначає гуманістичну цінність «можна бути комунікабельним і, одночасно жорстоким». Наполегливість, відкритість, впевненість, гнучкість, вимогливість, серйозність у рейтингу якостей логопеда займають прикінцеві місця. Останнє та передостаннє місце займають альтруїзм та самостійність. Дещо несподіваним виявилось те, що останнє місце у рейтингу гуманістичних цінностей зайняв альтруїзм, хоча у відповідях на питання анкети «Що таке гуманізм?» 9,3 % респондентів написали, що це жертвування своїми інтересами заради інших людей.

Усвідомлення студентами гуманістичних цінностей спрощує процес підготовки у закладі вищої освіти, оскільки майбутні логопеди в своїй основній масі, мають відносно стійкі орієнтири, з якими співвідносять своє життя та професійну діяльність. Разом з тим, процес самовдосконалення вимагає від майбутніх логопедів складної внутрішньої роботи, пов'язаної з практичною реалізацією засад гуманної педагогіки, вирішення нестандартних задач, з якими їм прийдеється зіткнутися у професійній діяльності.

Детальний аналіз компонентів освітньо-професійної підготовки логопедів та робочих програм дає змогу наповнити їх зміст гуманістичною складовою та підвищити рівень сформованості гуманістичних цінностей у майбутніх логопедів.

Вміло підібрані викладачем засоби комунікації для проведення різних видів діяльності, командної роботи над проєктами, використання хмарних середовищ сприятимуть, на наш погляд, налагодженню партнерства та співробітництва майбутніх логопедів. Спільна робота на онлайн дошках в умовах дистанційного навчання, коли кожний член команди має змогу взаємодоповнювати іншого, злагоджено та продумано діяти разом з іншими для успішного виконання завдання чи проєкту, несе відповідальність за успіх чи неуспіх спільної справи, вчиться об'єктивно оцінювати свій внесок у командну діяльність, сприятиме формуванню гуманістичних відносин та цінностей. Особливу роль може відіграти волонтерська діяльність, у яку бажано включати майбутніх логопедів.

Гуманізм майбутніх логопедів проявляється у гуманістичному ставленні до однокласників у процесі спільного виконання завдань під час аудиторних занять та в позааудиторній роботі, турботі про дітей з особливими освітніми

потребами під час організації волонтерської роботи та проходження педпрактики, партнерських стосунках з усіма учасниками освітнього процесу в організованих видах діяльності.

Значну роль у формуванні гуманістичних цінностей майбутніх логопедів відіграють науково-педагогічні та педагогічні працівники закладу освіти, які своїм прикладом надихають їх на вияв кращих людських почуттів, спонукають до самонавчання, самовиховання та самовдосконалення.

Висновки. Професійна діяльність педагогів-логопедів є відмінною від діяльності інших педагогічних працівників в силу своєї специфіки, оскільки пов'язана з необхідністю здійснення профілактичного, діагностичного та корекційного логопедичного впливу на дітей із порушеннями мовлення первинного та вторинного характеру, які потребують також і особливого ставлення до їх труднощів та проблем, які виникають в процесі соціалізації дитини з особливими освітніми потребами.

Особливості формування гуманістичних цінностей майбутніх логопедів полягають в тому, що вони повинні одночасно готуватися до виконання різних функцій: вихователь-логопед, учитель-логопед, консультант-логопед, асистент вчителя у закладах дошкільної, загальної середньої та спеціальної освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням. Крім того, майбутній фахівець повинен опанувати основи дефектології, тощо. Діяльність логопеда полягає не тільки у роботі з дітьми, які мають вади мовлення, він повинен ще й більш тісно співпрацювати з батьками та рідними дитини і спільно з ними долати труднощі дитини, яка має особливі освітні потреби і навчати батьків, як спільно долати ці труднощі і вирішувати проблеми мовлення.

Рівень засвоєння майбутніми логопедами гуманістичних цінностей залежить, насамперед, від активності майбутнього фахівця, бажаннями самовдосконалюватися не лише для виконання професійних трудових обов'язків, а й як особистості, індивідуальності з високим духовним рівнем розвитку, високим почуттям обов'язку та відповідальності.

Література:

1. Арнаутова Л.В. Корекція заїкання у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2017. Вип. 9. URL: <https://bit.ly/3tr2AEА>
2. Бабич Н. М., Таран О. П., Супрун Г. В., Мельніченко Т. В., Кібальна К. О. Інноваційне застосування методу case-study в професійній підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти (логопедів). *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2017. Т.1. Вип. 9. С. 251-268.
3. Дичківська І. М., Косарева Г. М. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами в умовах інклюзії. Монографія. Рівне: Видавець О. Зень, 2019. 252 с.
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 91. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

5. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://cutt.ly/x2zZiOO>

6. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

7. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти. Постанова Кабінету Міністрів № 530 від 10 квітня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>

8. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. Наказ МОН України від 08.06.2018 № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#n11>

9. Про освіту. Закон України №№ 2145-VIII від 5 вересня 2017 року. URL: <https://bit.ly/3vxY9qw>

10. Про повну загальну середню освіту. Закон України № 463-IX від 16 січня 2020 р. URL: <https://bit.ly/3njkbps>

11. Сак Т. В. Диференційований підхід до навчання учнів з особливими освітніми потребами. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 26. С. 213-217.

12. Стандарт вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем, ступенем бакалавра, з галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://bit.ly/33my6ZF>

References:

1. Arnautova, L. V. (2017). Korektsiia zaikannia u vitchyzniani ta zarubizhnii praktytsi [Correction of stuttering in domestic and foreign practice]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) – Current issues of correctional education (pedagogical sciences)*. 9. Retrieved from: <https://bit.ly/3tr2AEA> [in Ukrainian].

2. Babych, N. M., Taran, O. P., Suprun, H. V., Melnichenko, T. V. & Kibalna, K. O. (2017). Innovatsiine zastosuvannia metodu case-study v profesiinii pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv spetsialnoi osvity (lohopediv) [Innovative application of the case-study method in the professional training of future special education specialists (speech therapists)]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) - Current issues of correctional education (pedagogical sciences)*. 9. 251-268.

3. Dychkivska, I. M. & Kosarieva, H. M. (2019). Formuvannia tolerantnoho stavlennia do ditei z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkluzii [Formation of a tolerant attitude towards children with special needs in conditions of inclusion]. Monograph. Rivne: Publisher O. Zen. 252 p. [in Ukrainian].

4. Kontseptsiiia rozvytku inkluzyvnoi osvity [Concept of development of inclusive education]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated October 1, 2010 No. 91. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvytku-inkluzivnogo-navchannya> [in Ukrainian].

5. Nova Ukrainaska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://cutt.ly/x2zZiOO> [in Ukrainian].

6. Natsionalna stratehiia iz stvorennia bezbar'iernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku [National strategy for creating a barrier-free space in Ukraine for the period until 2030]. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 14, 2021 No. 366. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh doshkilnoi osvity [On the approval of the Procedure for the organization of inclusive education in preschool education institutions]. Resolution of the Cabinet of Ministers No. 530 of April 10, 2019. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Prymirnoho polozhennia pro komandu psykholoho-pedahohichnoho suprodu dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladi zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity [On the approval of the Model Regulation on the team of psychological and pedagogical support of a child with special educational needs in an institution of general secondary and preschool education]. Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine dated June 8, 2018 No. 609. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#n11> [in Ukrainian].

9. Pro osvitu [About education]. Law of Ukraine No. 2145-VIII dated September 5, 2017. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://bit.ly/3vxY9qw> [in Ukrainian].

10. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu [About complete general secondary education]. Law of Ukraine No. 463-IX of January 16, 2020. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://bit.ly/3njK6ps> [in Ukrainian].

11. Sak, T. V. (2014). Dyferentsiiovanyi pidkhid do navchannia uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [A differentiated approach to teaching students with special educational needs]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia – Scientific Journal of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov. Correctional pedagogy and special psychology*. 26. 213-217. [in Ukrainian].

12. Standart vyshchoi osvity Ukrainy za pershym (bakalavrskym) rivnem, stupenem bakalavra, z haluzi znan 01 Osvita, spetsialnosti 016 Spetsialna osvita [Standard of higher education of Ukraine at the first (bachelor's) level, bachelor's degree, in the field of knowledge 01 Education, specialties 016 Special education]. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from: <https://bit.ly/33my6ZF>.